

הרב חיים דוד הלוי
הרב הראשי לת"א-יפו

מקומה של "מלחמת יום הכפורים" במערכות גאולת ישראל

למעשה, מאומה לא אירע במלחמת יום הכפורים, שצריך להדאיגנו במיוחד. אמנם היה מחדל מפורסם, שבעקבותיו לא נמצא צה"ל ערוך להשיב מלחמת שעה, ואירע בימים הראשונים של המלחמה כל הידוע לכולנו. אך למעשה הצליח צה"ל כעבור ימים מספר בלבד, לעבור להתקפה, שהבריחה את האויב הצפוני הלאה מעבר לגבול של ערב המלחמה, והנצחון היה במעט מושלם. לעומת זאת כחותיו של האויב הדרומי אוגפו ע"י צה"ל, ואלמלא הפסקת האש שנכפתה, היה מושמד לחלוטין. בסך הכל ניתן לומר בפשטות שנצחון צה"ל במלחמת יום הכפורים היה גדול הרבה יותר מכל נצחונותיו בעבר. ובכל זאת זועזע קשות העם היושב בציון עד למעמקי נשמתו. וכמה סבות מוצדקות לכך: עצם מה שקרה בימים הראשונים, השימוש המוצלח בנשק הנפט, התארגנות הצבאות הערביים שלחמו הפעם טוב יותר מפעמים קודמות, ועוד.

אך סבה נוספת מציקה ליהודי הדת, המאמין שהקמת מדינת-ישראל היא התגשמות החזון המשיחי, ולכאורה מחייב ההגיון שהתפתחות הגאולה צריכה היתה להתבטא בהתקדמות ועליה, כפי שאמנם היה עד מלחמת ששת הימים. הנסיגה שבאה בעקבות המהלומה הראשונה של מלחמת יום הכפורים, איננה נסיגה טריטוריאלית בלבד בעיני הדת-המאמין, אלא נסיגה בדרך העולה לגאולה השלימה, כי אין הוא יכול להבין לשם מה היתה נחוצה.

אין ספק ששאלה זאת היא בחינת "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" (ברכות י" ע"א), כי בודאי הוא מסתרי ההשגחה העליונה, שמעולם לא יוכל בשר-ודם להבינה, עד אחרי סיום המעשה בשלימותו. אעפ"כ יש ביכלתנו "להבין" בסיוע דברי נביאינו ורבוחיננו.

סימני גאולה מובהקים

בראש וראשונה חובתנו לבסס את יסודות האמונה, שכל אשר עינינו רואות הוא שלבי גאולת-ישראל. ואעידה לי שני עדים נאמנים: קבוץ-גלויות והפרחת השממות. וזו לשון רבותינו: ומה ראו לומר קבוץ-גלויות אחר ברכת-השנים, דכתיב ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא, (והייתם להם לנחלה ולא תוסיף עוד לשכלם), ואח"כ בנין ירושלים ומשיח בן דוד (מגילה י"ז). א"ר אבא אין לך

קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל וכו' (סנהדרין צח). ההגיון הפשוט של סימן מובהק זה, מתבאר עפ"י דברי רבותינו (כתובות קיב): ר' יהושע בן לוי נסע לגבלא, ראה אשכולות גדולים כעגלים, אמר עגלים בין הגפנים, אמרו לו אשכולות הם. אמר, ארץ ארץ הכניסי פירותיך, למי את מוציאה פירותיך לערביים הללו שעמדו לנו בחטאתינו.

וזה שנאמר: והשימותי אני את הארץ (ויקרא כ"ו, ל"ב), ודרשו רבותינו בספרא: זו מדה טובה שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצנו עכשיו אויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח לכך נאמר ושממו עליה אויביכם היושבים בה, לא ימצאו עליה נחת רוח עכ"ל. יש כאן ביטוי עז לקבאה לאומית. אבל הרמב"ן ראה בכך גם בשורה: "ומה שאמר ושממו היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמות, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם". לנקודה חשובה זאת נחזור בהמשך דברינו בהקשר לבעיית הישות הפלשתינאית.

ושני הסימנים נראים בתקופתנו כ"אתחלתא דגאולה", ישוב ארץ-ישראל וקבוץ-גלויות. התחלה שממדיה אינם קובעים אלא את המשך התהליך שסיימו קבוץ-גלויות מלא, כמבואר במקרא (דברים ל').

מענינת אבחנתו המעמיקה של הגר"א לקשר המהותי שבין שני הסימנים הנ"ל לבין ה"אתחלתא דגאולה": "על פי רבינו הגר"א כל עבודת קבוץ גלויות, בנין ירושלים והרחבת ישוב ארץ-ישראל להחזרת השכינה, כל עיקרי העבודה (בנין ונטיעה) וכל פרטיה ופרטי פרטיה, נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיחא דאתחלתא משיח הראשון, משיח בן יוסף, שהוא הכח הניסי המסייע לכל פעולה הנעשית באתערותא דלתתא על דרך הטבע, כי משיח בן יוסף מארץ, ומשיח בן דוד משמים. אחת התכונות של משיח בן יוסף הצלחה ע"י עשייה כמו שכתוב ביוסף "כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" "ויירשתם אותה וישבתם בה", אומר רבינו הגר"א "בזכות שתירשו אותה תשבו בה, ובמה תירשה, בחזקה, וחזקה היינו בנין ונטיעה" (קול התור פ"א אות ב'). מכאן, שקבוץ-גלויות והפרכת השממות, אינם סימנים חיצוניים של הגאולה, אלא כל עצם מהותה של ה"אתחלתא דגאולה", בחינת משיח בן יוסף.

וכשאמונה זאת נחקקת היטב בתודעתנו, ייקל עלינו להבין מצבנו בהוה.

גאולת "בעתה" וגאולת "אחישנה" (גאולה ותשובה)

יש לצאת מתוך הנחה פשוטה וברורה שאין יסוריך ללא עון (שבת נה). ואילו זכה עם ישראל לגאולת "אחישנה" שבאה מתוך זכות, היתה הגאולה קלה שבקלות. אבל כידוע לא זכינו, וגאולתנו באה "בעתה" (סנהדרין צח). מעתה יכול ההסבר להיות פשוטי ביותר, יסוריך של גאולה כדי להחזירנו בתשובה ולהכשירנו לגאולה שלימה. אבל אין כונתנו לתירוץ זה בצורתו הפשטנית הזאת, נשתדל להסביר את מהות שלבי הגאולה והתפתחותה ברוח דברים אלה.

הנה פסק הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ו ה"ה) כל הנביאים כולם צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותם ומיד הם נגאלים שנאמר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושב ה' אלקיך. והרב כסף-משנה הביא מקור לדבריו: גדולה תשובה שמקרבת הגאולה (יומא פו:). וכבר הקשו עליו בצדק, ש"מקרבת" אינה ענין למ"ש רבינו "אין

נגאלין אלא בתשובה". ובאמת מקור דבריו הוא הויכוח המפורסם בין ר' יהושע לר' אליעזר (סנהדרין זז), ופסק כסברת ר' אליעזר שאין ישראל נגאלים אלא בתשובה. ואין כן דעת חכמי האמת, ולדבריהם גאולת ישראל העתידה תבוא אף כשישראל חוטאים וטרם ישובו בתשובה, והדברים ארוכים ביותר ואין כאן מקומם. אלא שקשה, הלא הרמב"ם מביא מקרא מפורש שתשובה קודמת לגאולה. ועוד קשה ביותר, שהרמב"ם עצמו כתב בהלכות מלכים: ואם יעמוד מלך מבית-דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל-פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וכו' עכ"ל. הרי מפורש בדבריו שהמשיח יבוא לפני שישראל יחזרו בתשובה ויצטרך לכוף את ישראל לילך בה. והרי סותר הוא בזה את עצמו. על-כרחנו צריכים אנו לומר ששני הדברים אמת, "אתחלתא דגאולה" תבוא גם ללא תשובה כנבואת יחזקאל: לא למענכם אני עושה כי אם למעני בבלתי אחל לעיני הגוים. ולא כתבנו כאן בנושא עמוק ורחב זה אלא אפס קצהו בלבד.

גאולת "בעתה" תבוא דרך טבע תוך כדי מלחמות קשות

הדברים מבוארים בספר הזוהר פעמים רבות, שגאולת ישראל "בעתה" מחייבת בטבעה מלחמות קשות וממושכות, ואף לאחר בוא המשיח (נציין לעיין בזוהר ויחי רטו. שמות: זו"ח בראשית יא. ועוד). ומקור הדברים בתורה נראה שהוא מפסוק, אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, במדבר כד, יז. ויעויין היטב שם בפירוש האו"ח הקדוש, ומקור פירושו הוא מהיונתן בן עזיאל שם, (והדברים ארוכים). וכך נראה מבואר גם מדברי הרמב"ם שהעתקנו לעיל: ואם יעמוד מלך מבית-דוד... וילחם מלחמות ה' וכו'. הרי שגם אחרי ביאת המשיח יצטרך להלחם מלחמת ה'.

(אגב, כטפת נוחם בכוס היגונים של משפחות הנופלים במלחמת גאולת ישראל, נזכיר דברי הזוה"ק: "כד ניתי מפרקניהון דישראל תתער מטרוניתא ותתער כ"י ותגה קרבא עם עממין וימתון מנהון ויתקרבון בועיר למיתי ארעא יימר לה קב"ה כד היא בכה לא תדחלי אגרא להון בנייא דמיתון על שמי אחרנין הא תבו אינון יתובון לחיי מיתייא". ויחי רט"ו).

ובזה יובן לנו בבהירות אחד החזיונות הנבואיים-המשיחיים התמוהים ביותר, והיא מלחמת גוג-ומגוג, שכמבואר בזכריה (יד) וביחזקאל (לח, לט), תהיה באחרית הימים, אחרי שעם ישראל ישובו ויתישבו בארצם, ואז הקב"ה יסיתם לעלות למלחמה על ישראל, ותהיה זו מלחמה קשה ואכזרית, והוא עצמו יצא וילחם באויבי ישראל ויתגדל ויתקדש שמו. ובאמת מלחמה זו למה אחרי ששבו והתישבו בארצם. אך עם כל האמור יובן, שמלחמת גוג-ומגוג היא שלב משלבי גאולת "בעתה", זו גאולה שבאה ללא תשובה, ואותן מלחמות נחוצות להשיב את ישראל בתשובה, וכך מבואר אמנם שם ביחזקאל (בסוף פרק ל"ט), שאחרי מלחמות אלה ישובו ישראל בתשובה שלימה.

ולפי זה ניתן להסיק שכל הנבואות על מלחמת גוג-ומגוג הם רק כאשר תהיה גאולת ישראל ללא תשובה בחינת "בעתה". נציין לעיין בעומק במקרא "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" במדבר כד, יט, ובתרגום היונתן, בן-עזיאל שם, שהדבר מוכח בבירור רב.

האם מלחמת "יום הכפורים" היא מלחמת גוג-ומגוג

אין בכונתנו לומר שמלחמת יום-הכפורים היא בהכרח מלחמת גוג-ומגוג או אפילו אחד משלביה. אף כי המעיין היטב בתוכן הנבואה, יכול להגיע למסקנה כזאת, וכך אמנם דעתו

של הרב מנחם כשר בספרו "מלחמת יום הכפורים". ההסתמכות העיקרית היא על המקראות דלהלן.

מימים רבים תפקד באחרית השנים תבוא אל ארץ משובבת מחרב מקובצת מעמים רבים על הרי ישראל אשר היו לחרבה תמיד והיא מעמים הוצאה וישבו לבטח כולם (יחזקאל לח, ח). ואמרת אעלה על ארץ פרוזות אבוא השוקטים לבטח כולם יושבים באין חומה ובריח ודלתיים אין להם (שם פסוק יא).

א. "באחרית השנים", זה יהיה בעת הישועה אחרי צאת ישראל מהגלות (רד"ק).

ב. "תבוא אל ארץ משובבת מחרב", ששבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם ע"י הרב האויב (רש"י). והקב"ה הצילה מכמה חרבות ששלפו האומות עליהם וקיבצם מבין האומות שהיו נפרדים בתוכה (מהר"י קרא).

ג. "מקובצת מעמים רבים" ואל עם מאוסף מגויים", המה נקבצו בה מן העמים הרבים שהיו פזורים שמה בגולה (מצודות).

ד. "על הרי ישראל אשר היו לחרבה תמיד", "להשיב ירך על חרבות נושבות", זה שנים רבות, וסמוך לבואך עליהם חזרו (רש"י). להשחית שנית את הערים שהיו חרבות עד הנה ועכשיו נתישבו (רש"י).

ה. "והיא מעמים הוצאה" ואל עם מאוסף מגויים", מדקאמר, והיא מעמים הוצאה ואח"כ כתב מפלת גוג, מכלל שהגאולה קודמת למלחמת גוג, כלומר מעמים הוצאה כבר כשהוא יבוא (מהר"י קרא).

ו. "וישבו לבטח כולם" אבוא השוקטים לבטח, כולם יושבים באין חומה ובריח ודלתיים אין להם", אינם נשמרים מן האויבים להתאסף בערי מבצר כי לבם בטוח מן האויב וכו' ולכן אכבוש אותם בקלות (מצודות).

תיאור זה הולם במדה רבה את מצב עם ישראל ומדינתו ערב מלחמת יום הכפורים. המקרה אירע באחרית הימים, ומדינת ישראל היא ארץ משובבת מחרב האויב הנאצי, ומקובצת מעמים רבים, ואז ישבו כולם לבטח, כערי פרוזות (שבאו בתיאור הנביא) בוטחים בעצמם באין חומה דלתיים ובריח, זו השאננות הנוראה שגרמה למחדל המפורסם.

ואעפ"כ נראה לענ"ד שאין זה בהכרח שהיא מלחמת גוג ומגוג, שכן מלחמה זאת עתידה להיות אחרי קבוצת גלויות כמבואר ברד"ק שהעתקנו לעיל. זאת ועוד והיא עיקר, שמלחמת גוג ומגוג תהיה סיום הגאולה שבעקבותיה יחזור עם ישראל בתשובה שלימה, והוא היעוד שנזכר בתורה לאחרית הימים, ומל' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך (דברים ל'). ומלחמת יום הכפורים לא הביאה בעקבותיה מפנה כזה, ואף לא תחלת מפנה, כפי שהיה אחרי מלחמת ששת הימים.

משמעות מלחמת יום הכפורים

אלא שאם מותר לבני אדם להסביר כוונות ההשגחה ומטרותיה, יורשה לנו לומר, שעם ישראל שגה אחרי מלחמת ששת הימים כמה שגיאות שגרמו למחדל המפורסם, אך השגיאה הגדולה ביותר היתה עצם המחשבה שנוכל באיזו שהיא צורה לוותר על שטחי א"י ההיסטורית, כי הגישה המדינית מאז כיבוש השטחים הנ"ל במלחמת ששת הימים, היא, לקנות את השלום המדומה תמורת ויתור עליהם.

גאולת ישראל לא תהיה שלימה אם ארץ-ישראל לא תהיה שלימה. ולא זו בלבד, אלא גם מיושבת ע"י ישראל. התהיה זאת גאולה שלימה כשמיליון זרים ישבו בשטחי א"י? אמת, אין באפשרותנו לנהוג אחרת מנקודת ראות מדינית. אז מה עושה הקב"ה מגלגל

מלחמות נוספות, ומלחמת יום הכפורים היא הראשונה במלחמות אלה, וכפי שתזו זאת רבותינו חכמי האמת .:

וזה לשונם המזעזע בתכנון :

אתנגיד רבי חייה ובכה... ווי על דא ווי על ההוא זימנא דאולידת הגר לישמעאל... הכי שמענא מפומי דרבי שמעון מלה ובכינא, ווי על ההוא זימנא... ועל דא קיימא שעתא להגר למירת לשרה גבירתה והוה לה ברא מאברהם. ואברהם אמר לו ישמעאל יחיה לפניך, אע"ג דקב"ה הוה מבשר ליה על יצחק אתדבק אברהם בישמעאל, עד דאטיב ליה קב"ה ולישמעאל שמעתיד. לבתר אתגור ועאל בקיימא קדישא עד לא יפוק יצחק לעלמא. ות"ח ארבע מאה שנין קיימא ההוא ממנא דבני ישמעאל ובעא קמי קב"ה, א"ל מאן דאיתגור אית ליה חולקא בשמך, א"ל אין. א"ל הא ישמעאל איתגור... אמאי לית ליה חולקא בך כמו יצחק. א"ל דא אתגור כדקא יאות ודא לאו הכי. א"ל ועם כל דא כיון דאיתגור לא יהא ליה אגר טב בגיניה? ווי על ההוא זימנא דאיתליד ישמעאל בעלמא ואיתגור. מה עבד קב"ה ארחיק להו לבני ישמעאל מדבקותא דלעילא ויהב להו חולקא לתתא בארעא קדישא בגין ההוא גזירו דבהון. וזמינין בני ישמעאל למשלט בארעא קדישא, כד איהי ריקניא מכלא זמנא סגי כמה דגזירו דלהון בריקניא בלא שלימו. ואינון יעכבון להון לבני ישראל לאתבא לדוכתייהו עד דאישתלים ההוא זכותא דבני ישמעאל. וזמינין בני ישמעאל לאתערא קרבין תקיפין בעלמא ולאתכנשא בני אדום עלייהו ויתערון קרבא בהו חד על ימא וחד על יבשתא וחד סמוך לירושלים וישלטון אלין באלין וארעא קדישא לא יתמסר לבני אדום. בההוא זימנא יתער עמא חד מסייפי עלמא על רומי חייבא ויגח בה קרבא תלת ירחין ויתכנשוון תמן עממיא ויפלון בידייהו עד דיתכנשוון כל בני אדום עלה מכל סייפי עלמא. וכדין יתער קב"ה עלייהו ה"ד כי זבח לה' בצרה וגו'. ולבתר דא מה כתיב לאחזו בכנפות הארץ, וישיצי לבני ישמעאל מינה ויתבר כל חילין דלעילא ולא ישתאר חילא לעילא על עמא דעלמא אלא חילא דישאל בלחודי, ה"ד ה' צלך על יד ימינך... ובההוא זימנא כתיב, כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. ביום ההוא יהיה ה' למלך על כל הארץ, יהיה ה' אחד ושמו אחד (זוה"ק סוף פרשת וארא).

בלשון זוהר זה לא נתברר הנימוק למלחמתם של העמים נגד ישראל לצדם של בני ישמעאל. אך במקום אחר ביארו מפרשי זוהר את הנימוק. וזו לשון זוהר: וינדווגון כלהון עממיא על ברתיא דיעקב לאדחייא לה מעלמא. ועל ההיא זימנא כתיב, ועת צרה היא ליעקב וממנה ישע. והרמ"ק בספרו "אור יקר" (כתב יד מודינא דף 122 ההולך ונדפס בירושלים) הגירסא בזוהר: ויזדמנון כלהו עממיא וכו' ובפירוש הרמ"ק זה לשונו: "ויזדמנון כלהו עממיא, שיעשו עצת שלום ביניהם ויתהפכו לישראל להשמיד מפני שהקימו להם מלכות, ותהיה עת צרה ליעקב, אמנם לא יבואו לשבר, אלא, "וממנה ישע".

הנה מבואר בדברי חכמי האמת גם הנימוק לשנאת ישראל באחרית-הימים. ואולי שזה היה מקור דבריו של הגר"מ הרל"פ בספרו "מי מרום ממעיני השועה", וזו לשונו: "וכן לעתיד, מקודם ירשו האומות לישראל להיאחו בארצם, וזה יהיה אך לגאולה של יציאה מהגלות, ואולם כשיגיע תור גילוי הגאולה בכל הוד כליל תפארתה וקדש שלמותה, אז יהפכו כל העמים לרודפים, ויבואו על ה' ועל משיחו, ואז תהיה מלחמת גוג ומגוג, ויפלו על הרי ישראל, והיה ישראל כלו קודש לה' ויתגלה משיח בן דוד".

כונתנו בדברינו אלה, לחזק ברכים כושלו מעומם המלחמות הפוקד את עם ישראל בשלבי גאולתו אלה, וכי הדבר היה ברור וידוע לחכמי האמת, ומרומו בדברי הנביאים, ואדרבא חובתנו להאמין, כי דוקא מתוך מלחמות קשות אלה תצמח גאולת ישראל השלימה.

ישות פלשתינאית

מנקודת ראות זאת נשוב עתה לנקודה חשובה מדברי הרמב"ן שהזכרנו בראשית דברינו.

באם ח"ו נאלץ שלא ברצוננו, לוותר עכ"פ על חלק משטחי א"י ההיסטורית למען השגת שלום (מדומה), האם יש להעדיף מדינה פלשתינאית, או החזרת שטחים אלה לשלטון ירדן, במדה והדבר יהיה תלוי בנו.

"ומה שאמר ושממו עליה אויביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו... ומאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון".

זו עובדה היסטורית. עמים רבים באו והלכו, ישבו זמנית בארץ, אך לא התישבו בה. הארץ לא קבלה אותם. ואלה אשר באו והתישבו, לא זכו להקים בה שלטון עצמי משלהם. בני הארץ, אפילו ישמעאלים לא שלטו כאן מעולם. תמיד היו בחסות כובשים זרים, אם מבני עמם או נכרים. עד להקמת מדינת-ישראל שקמה בה לראשונה מאז החרבן, ממשלה חוקית של בני הארץ הגרים בה. שלטון יהודי על ארץ-ישראל.

מי שיכיר בשלטון חוקי זר על חלק משטחי א"י ההיסטורית, יכיר במצב שבא כתוצאה מחרבן וגלות דוקא ערב הגאולה. עדיף איפוא שלטון כיבוש ירדני ממשלה פלשתינאית מבחינה זאת.

כל זה כמובן אם ח"ו יקרה עכ"פ ונאלץ לוותר על כרחנו. אך גדולה התקוה והאמונה שלא נגיע לידי כך, וכל זה מתוך רצון המלחמה העז המפעם בלבם של בני ישמעאל, ושלפי אמונתנו נועד כדי להחזיר את ארץ-ישראל בשלימותה לשלטון ישראל פנויה מזרים וכדברי הוזהר הקדוש הנ"ל.

מתוך גישה אמונתית זאת, אינני מאמין בשלום, לא יכול להיות שלום בתנאים אלה, ואם גם יושג, יהיה זה שלום מדומה וזמני, כי אין גאולת ישראל שלימה ללא ארץ-ישראל שלימה.

יתכן איפוא שמלחמת יום-הכפורים נועדה לזעזע את ארץ-ישראל מן השלוה המדומה ששקעה בה אחרי מלחמת ששת-הימים, להשגת המטרה הנ"ל, שתושג ללא ספק בהמשכה של אותה מלחמה שהחלה ביום-הכפורים.

רק לאחריה יגיע אותו יום נכסף של גילוי משיח צדקנו וגאולת ישראל השלימה.